

Flygtningenævnets baggrundsmateriale

Bilagsnr.:	511
Land:	Afghanistan
Kilde:	Sveriges Utrikesdepartement
Titel:	Mänskliga rättigheter i Afghanistan 2013
Udgivet:	Årsskiftet 2013/2014
Optaget på baggrundsmaterialet:	1. oktober 2014

REGERINGSKANSLIET

Utrikesdepartementet

Denna rapport är en sammanställning grundad på Utrikesdepartementets bedömningar vid årsskiftet 2013/2014. Rapporten kan inte ge en fullständig bild av läget för de mänskliga rättigheterna i landet. Information bör också sökas från andra källor.

Mänskliga rättigheter i Afghanistan 2013

ALLMÄNT

1. Sammanfattning av läget för de mänskliga rättigheterna och trendanalys

Det finns allvarliga brister i respekten för de mänskliga rättigheterna i Afghanistan. Kvinnor och barn är fortsatt mycket utsatta grupper. Våld och diskriminering mot kvinnor är vanligt förekommande.

Den pågående konflikten i landet innebär allvarliga inskränkningar vad gäller rätten till liv och säkerhet, rörelsefrihet samt tillgång till utbildning och hälsovård. Konflikten har under året skördat ett ökat antal civila offer, och fortsätter att driva människor på flykt.

Det afghanska rättssystemet är korrupt och svårtillgängligt för medborgarna, vilket i kombination med utbredd straffrihet för inflytelserika och förmögna personer gör att många afghaner saknar grundläggande rättssäkerhet. Tortyr, omänsklig behandling och olaga frihetsberövanden är vanligt förekommande. Fängelsemiljön präglas av undermåliga förhållanden och godtyckligt våld.

Yttrandefriheten är enligt konstitutionen okränkbar. Trots de garantier som finns i lag är yttrandefriheten inskränkt genom våld, hot och trakasserier mot journalister, som därför också utövar själv censur.

Afghanistan är ett av världens fattigaste länder och den ekonomiska tillväxten försvagades kraftigt under 2013. Bidragande faktorer till detta var bland annat oron över att en förväntad minskning av biståndet och tillbakadragandet av internationella trupper kommer att leda till ökad arbetslöshet och ökade ekonomiska svårigheter.

Trots vissa framsteg uppvisar Afghanistan de lägsta humanitära indikatorerna i världen. Landet befinner sig i en utdragen humanitär kris som är en följd av

den långvariga konflikten och återkommande naturkatastrofer. Hälsa är alltjämt en stor utmaning och tillgången till primärvård, vaccinationer, mat och rent dricksvatten är generellt dålig och ojämn över landet. Skillnaden i hälsa mellan stad och landsbygd och mellan säkra respektive osäkra områden är därför stor.

De senaste tio åren har utbildningssektorn stått i fokus för stora insatser och antalet elever har ökat dramatiskt. Det finns också stora utmaningar inom utbildningssektorn i form av säkerhetssituationen, kvaliteten på utbildningen, bristen på skolor, adekvata lokaler och lärare, samt avhopp.

2. Ratifikationsläget beträffande de mest centrala konventionerna om mänskliga rättigheter samt rapportering till FN:s konventionskommittéer

Afghanistan har ratificerat följande centrala konventioner:

- Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, *International Covenant on Civil and Political Rights*, ICCPR, 1983, men inte de fakultativa protokollen om enskild klagorätt och avskaffandet av dödsstraffet.
- Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*, ICESCR, 1983, men inte det fakultativa protokollet om enskild klagorätt.
- Konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering, *Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination*, CERD, 1983.
- Konventionen om avskaffandet av alla former av diskriminering mot kvinnor, *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women*, CEDAW, 2003, men inte det fakultativa protokollet om enskild klagorätt.
- Konventionen mot tortyr, *Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*, CAT, 1987, men inte det fakultativa protokollet om förebyggande av tortyr.
- Konventionen om barnets rättigheter, *Convention on the Rights of the Child*, CRC, 1994, samt de två tillhörande protokollen om barn i väpnade konflikter, 2003, respektive om handel med barn och barnpornografi, 2002.
- Romstadgan för internationella brottmålsdomstolen, *International Criminal Court*, ICC, 2003.
- Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, *Convention on the Rights of Persons with Disabilities*, CRPD, 2012, samt det fakultativa protokollet om enskild klagorätt, 2012.
- Flyktingkonventionen, *Convention Relating to the Status of Refugees*, CRSR, 2002, samt det tillhörande protokollet från 1966, 2002.

Afghanistan har gjort ett antal reservationer till flera av de konventioner som landet har ratificerat. Dessa inkluderar tillämpningen av konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering, CERD, och konventionen mot tortyr, CAT, avseende möjligheten att hänvisa dispyter till internationella domstolen i Haag. Afghanistan har även reserverat sig mot tillämpning av konventionen mot tortyr avseende kommitténs befogenheter och rätten för utomstående att undersöka påstådda brott mot konventionen. Den afghanska regeringen menar att dessa paragrafer undergräver den nationella suveräniteten. Afghanistan har även gjort reservationer till sin ratifikation av konventionen om barnets rättigheter, CRC, avseende skrivningar som anses stå i strid med sharialagstiftning och rådande lokala lagar.

Afghanistan har rapporterat till FN:s konventionskommittéer om efterlevnaden vad gäller de ratificerade konventionerna, men ligger generellt ett betydande antal år efter tidsplanen. En kombinerad första och andra rapport i enlighet med konventionen om avskaffandet av alla former av diskriminering mot kvinnor, CEDAW, behandlades av kommittén i juli 2013.

Afghanistan genomgick FN:s råd för mänskliga rättigheters universella granskning av respekten för mänskliga rättigheter under 2009 (*Universal Periodic Review*, UPR). Den afghanska regeringen accepterade vid granskningen 2009 totalt 117 av 143 rekommendationer, bland annat vad gällde kvinnors rättigheter och nationell försoning, men implementeringen uppvisar varierande resultat.

MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

3. Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Den pågående konflikten mellan å ena sidan väpnade motståndsgupper och å andra sidan de afghanska säkerhetsstyrkorna och de internationella militära styrkorna leder varje år till ett betydande antal civila offer.

FN-missionen i Afghanistan, UNAMA *United Nations Assistance Mission in Afghanistan*, uppger att 8 615 civila afghaner föll offer för konflikten under 2013, varav 2 959 dödades och 5 656 skadades. Detta innebar en ökning av antalet dödsoffer med 14 procent och antalet skadade med 28 procent jämfört med samma period under 2012. En ökande andel av dessa utgjordes av kvinnor och barn, med 61 procent fler kvinnor och 30 procent fler barn som offer för konflikten jämfört med föregående år. Under första halvåret 2013 var antalet civila offer, som minskade något under 2012, på samma höga nivå som UNAMA dokumenterade 2011.

Det är fortsatt så kallade improviserade sprängladdningar vilka används av regeringsfientliga grupper, som orsakar flest civila offer. Samtidigt syns en tydligare trend i konflikten enligt UNAMA med allt fler regelrätta markstrider.

Den afghanska staten saknar idag förmågan att fullt ut garantera befolkningens grundläggande säkerhet. Det förekommer även att säkerhetsstyrkorna i sig utgör ett problem, bland annat på grund av bristfällig utbildning, korruption och narkotikamissbruk. Problemen är störst inom den afghanska polisen, och i synnerhet bland lokala skyddsgrupper, så kallade *Afghan Local Police*, ALP. UNAMA har exempelvis dokumenterat 32 incidenter under första halvåret 2013 där medlemmar ur ALP begått övergrepp mot civilbefolkningen i form av mord, våldtäkter och tortyr.

Ett annat säkerhetshot är den stora mängd illegala väpnade grupper som finns i landet. Den oberoende afghanska kommissionen för mänskliga rättigheter, *Afghan Independent Human Rights Commission*, AIHRC, uppskattar att det finns ungefär 600 väpnade grupper i landet som nominellt stöder regeringen men vars lojaliteter i realiteten är skiftande. Därutöver finns också ett okänt antal olika motståndsgropperingar och kriminella väpnade grupper. Sammantaget påverkar detta situationen för de mänskliga rättigheterna negativt. Från de områden av landet där regeringen har bristande kontroll finns rapporter om att bland annat talibanerna har genomfört utomrättsliga avrättningar.

Afghanska fängelser och anstalter når inte upp till internationell minimistandard och situationen för frihetsberövade är ofta svår, på grund av bland annat överfulla fängelser, våld, sjukdomar, undermålig kost och omänsklig behandling. UNAMA och OHCHR, kontoret för FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter, konstaterade i början av 2013 att tortyr och omänsklig behandling fortsatt är ett allvarligt problem inom många institutioner i landet. Av 635 frihetsberövade som FN fått intervjua, hade mer än hälften utsatts för olika former av tortyr eller omänsklig behandling. En stor del av de intervjuade visade sig också vara minderåriga. Även den oberoende MR-kommissionen, AIHRC, har dokumenterat flera fall av tortyr. De flesta frihetsberövade och fångar saknar tillgång till försvarsadvokat.

4. Dödsstraff

Afghanistan tillämpar dödsstraff i enlighet med konstitutionen från 2004, brottsbalken från 1976, ett presidentdekret från 2004 samt ett antal andra lagar. Flertalet brott är belagda med dödsstraff, bland annat mord, kidnappning av barn, och olika former av brott mot den nationella säkerheten. Den sharialagstiftning och sedvanerätt, som ofta tillämpas parallellt men också inom ramen för det formella rättssystemet, föreskriver också dödsstraff för en rad brott. Exempel på sådana brott är apostasi (avfall från islam), äktenskapsbrott

och våldtäkt utanför äktenskapet. Om konflikt uppstår mellan sharialagstiftning och den formella lagstiftningen anses ofta sharia äga företräde. De vanligaste avrättningsmetoderna är hängning och arkebusering.

Det uppskattas att omkring 200-300 personer är dömda till döden i Afghanistan. Presidenten måste enligt konstitutionen godkänna verkställigheten av ett dödsstraff. De senaste kända avrättningarna genomfördes i november 2012 då 14 dömda hängdes, och i maj 2013 då två personer hängdes.

Under åren 2004 till 2007 rådde ett de facto moratorium för verkställandet av dödsdomar. Efter att Afghanistan återigen börjat verkställa dödsstraffet har det internationella samfundet vid flertalet tillfällen rekommenderat Afghanistan att återuppta moratoriet, något som avvisats av den afghanska regeringen med huvudargumentet att det finns ett folkligt stöd för användandet av dödsstraff.

5. Rätten till frihet och personlig säkerhet

Rätten att fritt resa inom landet och ut ur landet garanteras i konstitutionen. Den faktiska rörelsefriheten inom landet begränsas emellertid av bristande säkerhet i vissa områden på grund av konflikten. Regeringsfientliga grupper har under 2013 exempelvis också stängt av hela distrikt i vissa provinser, vilket bland annat lett till matbrist i enstaka distrikt.

Afghanistan är ett av världens mest korrupta länder och placerar sig på delad sistaplats (tillsammans med Nordkorea och Somalia) i *Transparency Internationals Corruption Perceptions Index* år 2013. Korruptionen tillsammans med en omständlig byråkrati och låga löner inom den offentliga sektorn gör att det är vanligt med mutor för att erhålla service som exempelvis utfärdande av resehandlingar.

Det föreligger utöver säkerhetsmässiga begränsningar även starka sociala och kulturella hinder som begränsar den faktiska rörelsefriheten, särskilt för kvinnor. I delar av landet krävs att kvinnor eskorteras av en nära manlig anhörig, en så kallad *mahram*. Kvinnor i städernas medelklass har överlag en större rörelsefrihet, vilket antyder att inte bara kön utan även samhällsställning har stor betydelse för individens rätt till frihet.

Godtyckliga frihetsberövanden och försvinnanden genomförs av både de afghanska säkerhetsstyrkorna och regeringsfientliga grupper. Enligt de intervjuer som UNAMA/OHCHR genomfört med frihetsberövade så hade 93 procent hållits längre än den lagligt tillåtna tidsrymden utan möjlighet att bestrida sin situation. Kidnappningar med kriminella förtecken är också relativt vanligt. Dessa kidnappningar har oftast finansiella motiv snarare än politiska.

6. Rättssäkerhet och rättsstatsprincipen

Det afghanska rättssystemet är bristfälligt. Det formella rättssystemet är enligt konstitutionen fristående från den verkställande och lagstiftande makten. I praktiken är rättssystemet emellertid svagt, präglad av korruption, överbelastat och saknar kvalificerade domare, åklagare och tjänstemän. Det är manipulerat av inflytelserika personer och krigsherrar genom mutor och påtryckningar. I Transparency Internationals globala korruptionsbarometer för 2013 menade 60 procent av de tillfrågade afghanerna att rättsväsendet var korrupt eller extremt korrupt. Därtill är det formella rättssystemet inte särskilt väl utbyggt. Den afghanska MR-kommissionen, AIHRC, rapporterar att det i 86 distrikt av omkring 400 helt saknas domstolar. Det gör att många afghanska medborgare inte har tillgång till formell rättvisa, och därmed saknar grundläggande rättssäkerhet. Det leder till att många afghaner istället vänder sig till det informella rättssystemet, vilket bygger på en blandning av lokala sedvanor, stamrättsskipning och sharialagstiftning.

Det informella rättssystemet innebär ofta kränkningar av de mänskliga rättigheterna, i synnerhet för kvinnor. Kvinnor och flickor används i förekommande fall som bytesvara, så kallad *ba'ad*, mellan stammar och familjer för att lösa en konflikt eller skipa rättvisa efter ett brott.

Därutöver finns en brist på åklagare och offentliga försvarare, och en stor andel domare saknar adekvat utbildning och kunskap. Medborgarnas tillgång till rättsväsendet hade enligt AIHRC minskat jämfört med föregående år, bland annat därför att befintliga domstolar har stängts på grund av säkerhetsskäl. Detta går stick i stäv mot ett presidentdekret från juni 2012, som bland annat förespråkade ett öppnande av stängda domstolar och åklagarkontor.

Afghanska medborgare har möjlighet att anmäla brott mot de mänskliga rättigheterna till AIHRC. Kommissionen är ett offentligt organ som har ett konstitutionellt mandat att övervaka situationen för de mänskliga rättigheterna, undersöka påstådda MR-kränkningar och stödja nationella institutioners arbete med de mänskliga rättigheterna. Kunskapen om möjligheterna att anmäla brott till kommissionen är bristfälliga, i synnerhet på landsbygden.

7. Strafffrihet

Afghanistan präglas av utbredd strafffrihet. Många av de brott som har begåtts mot de mänskliga rättigheterna under de senaste årtiondena av konflikt har förblivit outredda. Rättsväsendet avstår ofta, eller tvingas avstå, från att utreda eller gripa personer misstänkta för brott på grund av deras ställning, inflytande eller politiska kontakter. Det gäller även i stor utsträckning medlemmar av de afghanska säkerhetsstyrkorna, inklusive polisen, vad gäller bland annat övergrepp, tortyr eller omänsklig behandling. Diskriminering och bristerna

inom rättsväsendet gör att brott som begås mot kvinnor, exempelvis våld och hedersmord, ofta ignoreras eller endast ges milda påföljder.

I ett försök att hantera de omfattande brotten mot mänskliga rättigheter från tidigare årtionden och främja nationell försoning så antog regeringen en plan 2005, *Peace and Reconciliation and Justice Action Plan*, något som aldrig implementerades. Istället röstade det afghanska parlamentet igenom en amnestilag *National Reconciliation, General Amnesty and National Stability Law*. Lagen antogs av regeringen 2009 trots omfattande kritik från organisationer som *Amnesty International*, *Human Rights Watch*, HRW, afghanska civilsamhällsorganisationer och det internationella samfundet. Lagen ger omfattande immunitet för brott begångna mot folkrätten inklusive mänskliga rättigheter under de senaste decennierna av konflikt.

Under 2013 har flera fall av korruption och straffrihet inom rättsväsendet inträffat. Det mest uppmärksammade var de domar som en specialtribunal fällde i en omfattande korruptionshärva kring Kabul Bank. Omkring 935 miljoner dollar förskingrades i härvan. Kritik har riktats mot domarna då straffen i flertalet fall var lindriga men också för att personer dömts trots ringa eller ingen inblandning. Domarna har överklagats.

Ett annat exempel är benådandet av de gärningsmän som försökte mörda en kvinna. Förövarna var hennes egen släkt. Kvinnan, Sahar Gul, såldes vid tolv års ålder och tvingades gifta sig. Hon torterades svårt av makens familj under flera månader innan hon räddades av polisen. Benådningarna har överklagats.

Mobiltelefoner och sociala medier har under året börjat spela en roll vad gäller straffrihet och likhet inför lagen i Kabul. Mobilkameror har vid tre tillfällen använts för att filma händelser då poliser under sin tjänsteutövning har misshandlats eller förödmjukats av inflytelserika personer, bland annat av parlamentsledamöter eller deras livvakter. Filmerna har sedan cirkulerats via bland annat sociala medier och skapat ett visst folkligt tryck för lagföring.

8. Yttrande-, press- och informationsfrihet, inklusive på internet

Yttrandefriheten är enligt konstitutionen okränkbar, vilket även upprepas i massmedialagen från 2009, samtidigt stipulerar konstitutionen att ingen lag får stå i strid mot islam och dess trossatser. Det finns i lagen även förbud mot att publicera eller sända material som är kränkande för andra religioner samt mot förtal och ärekränkning av juridiska eller fysiska personer.

Mediala övertramp eller klagomål mot media ska behandlas i en särskild kommission knuten till det afghanska informations- och kulturministeriet. Denna kommission har möjlighet att vidarebefordra ärenden till riksåklagaren. Det pågår dock ett lagstiftningsarbete i vilken ministeriet kommer att få utökad kontroll över kommissionen.

Trots de garantier som finns i lag är yttrandefriheten inskränkt genom våld, hot och trakasserier mot journalister, som därför också utövar självcensur. I *Freedom House* index över pressfriheten i världen 2013 betraktades Afghanistan som ”icke fritt” med 67 poäng på en omvänd 100-gradig skala.

Enligt den afghanska medie- och yttrandefrihetsorganisationen *Nai* inträffade 76 incidenter av hot eller våld mot journalister och mediefolk under 2013, vilket innebär en ökning med tio procent jämfört med 2012. Säkerheten för journalister är överlag dålig och under 2013 mördades tre journalister, sju skadades, sex frihetsberövades, 32 misshandlades och 26 hotades. Afghansk polis och militär stod för större delen av dessa övergrepp. Nätfrihet är inte en stor fråga i Afghanistan då internetanvändandet är lågt. Det finns en ambition hos regeringen att blockera tillgången till hemsidor som torg för exempelvis pornografi eller spel, vilket ännu inte omsatts i praktiken.

9. Mötes- och föreningsfrihet

Den afghanska konstitutionen garanterar rätten till fredliga demonstrationer och rätten att bilda föreningar eller politiska partier. Förbehållet att dessa inte strider mot islams trossatser, inte har militära mål, är transparenta vad gäller finansiering samt inte har någon anknytning till utländska politiska partier eller intressen. Det är inte heller tillåtet att bilda och driva ett politiskt parti på basis av stamtillhörighet, språklig gemenskap eller sekttillhörighet.

I praktiken är dock demonstrationsfriheten och rätten till att bilda sammanslutningar begränsad på grund av våldsamheter.

10. Religions- och övertygelsefrihet

Enligt konstitutionen är islam statsreligion. Konstitutionen slår även fast rätten för anhängare av andra religioner att utöva sin tro inom lagens ramar. Men konstitutionen anger också att inga lagar får bryta mot islams lära.

Det råder mycket begränsad religionsfrihet i Afghanistan. Därtill förekommer en i huvudsak samhällelig diskriminering mot utövare av andra religioner, och även gentemot muslimska minoritetsgrupper, som till exempel shiitiska hazarer.

Det är inte tillåtet för muslimer att konvertera till andra religioner. Att konvertera kan tolkas som ett brott enligt sharialagstiftning och bestraffas i sådana fall med döden. De konvertiter som uppmärksammats internationellt under de senaste åren har i flera fall benådats och sedan utvisas ut landet. Det är inte tillåtet för företrädare för andra religioner än islam att bedriva missionsverksamhet.

Det finns små grupper av sikher och hinduer i Afghanistan vilka har ett visst utrymme att utöva sin religion offentligt. Det finns sikhiska gurdwaras och hinduiska tempel på flera olika platser i landet. Det förekommer att de utsätts för diskriminering framförallt i samband med manifestationer av sin tro som till exempel i samband med kremering. Kristna afghaner och bahaier utövar normalt inte öppet sin religion, av rädsla för repressalier.

11. De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Afghanistan är enligt konstitutionen en islamisk republik där makten är uppdelad på den verkställande, lagstiftande och dömande makten. De tre ska vara oavhängiga men i realiteten utövar presidentämbetet via den mycket centraliserade statsapparaten ett betydande inflytande över respektive områden.

Presidentval äger rum vart femte år och år 2014 är ett valår. Parlamentsval till underhuset äger rum vart fjärde år. Ledamöterna i överhuset väljs av provinsråden eller utses av presidenten. De senaste valen präglades av oegentligheter och oenighet kring process och resultat. Olika delar av den afghanska eliten och statsapparaten ifrågasatte parlamentets legitimitet. Vilket ledde till en minst lika ifrågasatt och utdragen rättslig process som till slut resulterade i ett valresultat som ansågs acceptabelt.

Det afghanska partiväsendet är outvecklat, och främjas inte av valsystemet eller av lagstiftningen vad gäller partiregistrering. Det finns också en tendens att fokusera på enskilda individer i politiken, därför finns få tydliga skiljelinjer mellan olika grupperingar i parlamentet, även om vågorna ofta går höga i debatten. Parlamentets inflytande undergrävs också av att lagar kan antas genom presidentdekret, vilket sker i en konstitutionell gråzon. En positiv utveckling under 2013 var att parlamentet för första gången antog två viktiga vallagar vilket stadgar att de kommande valen inte kommer att hållas på basis av ett presidentdekret, som tidigare varit fallet.

I enlighet med konstitutionen ska minst två kvinnor från varje provins väljas in i parlamentets underhus, vilket motsvarar minst 68 av de 249 platserna. I enlighet med vallagen från 2013 är tio platser vikta åt det nomadiska kuchi-folket, av vilka tre skall gå till kvinnor. Presidenten utser också en tredjedel av ledamöterna till parlamentets överhus där hälften ska vara kvinnor, två nomader samt ytterligare två vara personer med funktionsnedsättning. I vallagen som parlamentet röstade igenom under 2013 minskades dock den kvinnliga kvoten i de så kallade provinsråden från 25 till 20 procent. Denna sistnämnda kvot är inte skyddad av konstitutionen.

Kvinnliga politiker, med ett fåtal undantag, spelar en relativt undanskymd roll i det offentliga politiska livet och utsätts ofta för diskriminering. Under 2013 fanns tre kvinnliga ministrar med i regeringen. Inför presidentvalet 2014 fanns

endast en kvinna med i den slutgiltiga listan av kandidater. Hon ställde upp som vicepresidentkandidat.

EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

12. Rätten till arbete och relaterade frågor

Afghanistan är ett av världens fattigaste länder och situationen undermineras av sociala, ekonomiska och säkerhetsmässiga utmaningar. Den ekonomiska tillväxten sjönk enligt världsbanken, *World Bank*, kraftigt under 2013 från omkring 14 procent 2012 till 3 procent. Jordbrukssektorn är av avgörande betydelse för ekonomin, och påverkar i hög grad BNP. Skörden 2012 var tack vare gynnsamma väderförhållanden rekordstor. Jordbruket som kännetecknas av låg produktivitet och självhushållning står för mer än hälften av sysselsättningen i landet, dock i stor utsträckning på säsongsbasis och påverkat av väder. Omkring 84 procent av landets fattiga finns på landsbygden. En viktig orsak till den ekonomiska avmattningen har varit osäkerheten kring valen och formerna för den fortsatta internationella närvaron. Minskad militär närvaro har även direkta konsekvenser i form av ökad arbetslöshet med färre arbetstillfällen inom transport- och byggbranscherna, samt inom servicesektorn kring militärbaserna.

Den officiella arbetslösheten är strax över sju procent. Men enligt ILO, *International Labour Organisation*, beräknas omkring 48 procent av de som arbetar vara undersysselsatta, exempelvis säsongarbetare inom jordbruket. Arbetsmarknaden är osäker med låga löner och dåliga anställningsvillkor. Afghanistan har en mycket ung befolkning med omkring hälften under 18 år. Detta innebär att 400-500 000 personer årligen kommer att inträda på arbetsmarknaden under de kommande tio åren.

Den informella ekonomin, vilken inkluderar den illegala ekonomin, uppskattas av Världsbanken vara större än den formella afghanska ekonomin och påverkar därför i stor utsträckningen hushållens reella inkomst, men också arbetsförhållanden. Odling av opium och smuggling av densamma utgör en stor del av den illegala ekonomin. Enligt UNODC produceras uppskattnings 5 500 ton opium under 2013. Detta innebär att Afghanistan producerar mer än 90 procent av världens opium.

Det kvinnliga deltagandet på arbetsmarknaden är lågt, omkring 15 procent i jämförelse med männens 80 procent, vilket bland annat beror på diskriminering i utbildningssystemet, den traditionella uppdelningen mellan manliga och kvinnliga sysslor samt diskriminering av kvinnor vid anställning. Det instabila säkerhetsläget begränsar också kvinnornas rörelsefrihet. Kvinnor i städerna har större möjligheter till avlönat arbete än kvinnor på landsbygden men är samtidigt utsatta för diskriminering och trakasserier på

arbetsmarknaden. Det afghanska statliga organet IDLG, *Independent Directorate of Local Governance*, tog i mars 2013 ett banbrytande steg när det instiftade en policy för att stävja trakasserier.

13. Rätten till bästa uppnåeliga hälsa

Trots vissa framsteg uppvisar Afghanistan de lägsta humanitära indikatorerna i världen. Hälsa är alltså en stor utmaning och tillgången till primärvård, vaccinationer, mat och rent dricksvatten är generellt dålig och ojämn över landet.

De största hindren i tillgången till vård och bästa uppnåeliga hälsa är bland annat för få kliniker, långa avstånd till dessa, bristande infrastruktur och transportkostnader samt den instabila säkerhetssituationen. Alla dessa begränsningar drabbar i första hand kvinnor och barn. I de konfliktdrabbade södra delarna av landet har enligt Världshälsoorganisationen, WHO, 50-60 procent av befolkningen dålig eller ingen tillgång till basal vård. Skillnaden i hälsa mellan stad och landsbygd och mellan säkra respektive osäkra områden är därför stor. Mödra- och barnadödligheten är cirka fyra gånger högre på landsbygden än i städerna.

De största hälsoproblemen är undernäring samt spridningen av smittsamma sjukdomar. Mödradödligheten, spädbarns- och barnadödligheten under fem år är omfattande. Medicinsk personal närvarar endast vid omkring 40 procent av alla födselar och mödradödligheten är bland den högsta i världen: Varannan timme avlider en afghansk kvinna på grund av komplikationer vid graviditet. Dödligheten bland barn minskar varje år men låg enligt Världsbanken alltså på en hög nivå under 2012 med en spädbarnsdödlighet om 71 dödsfall per 1 000 levande födda barn och en dödlighet för barn under fem år om 99 av 1 000. Den afghanska medellivslängden beräknades vara omkring 59 respektive 62 år enligt FN:s Human Development Index 2013.

14. Rätten till utbildning

Rätten till utbildning är stadfäst i konstitutionen och ska vara kostnadsfri från grundskolan upp till kandidatexamen vid statliga högre utbildningsinstitutioner. De senaste tio åren har utbildningssektorn stått i fokus för stora insatser och antalet elever har ökat dramatiskt: från omkring 900 000 barn 2002 till omkring 7,5 miljoner 2013, av vilka omkring en tredjedel är flickor. Det afghanska utbildningsministeriet uppskattar andelen barn och unga i skolåldern som alltså saknar tillgång till utbildning till omkring 42 procent, av totalt tolv miljoner. Det finns också stora utmaningar inom utbildningssektorn i form av säkerhetssituationen, kvaliteten på utbildningen, bristen på skolor, adekvata lokaler och lärare, samt avhopp.

Den afghanska regeringen uppskattade 2010 att nettoinskrivningsgraden på lägre grundskolenivå var omkring 71 procent varav omkring 33 procent av de inskrivna var flickor. Avhopp och frånvaro är emellertid ett stort problem, i synnerhet bland flickor, och uppskattningsvis når endast 60 procent av de i grundskolan inskrivna eleverna till årskurs fem. Antalet flickor sjunker till strax under 23 procent på övre grundskole- och gymnasienivå och till stax över tio procent vid högre utbildning. Orsakerna är flera. Den svåra säkerhetssituationen, avståndet till närmaste skola, traditionens makt, avsaknad av kvinnliga lärare, och tidiga äktenskap. Barn som är internflyktingar, har funktionsnedsättningar, lever på gatan eller tillhör nomadiska folkgrupper, har en starkt begränsad möjlighet till utbildning.

Det afghanska utbildningsministeriet uppskattar att 34 procent av alla afghaner över 15 år är läs- och skrivkunniga, 18 procent av kvinnorna och 50 procent av männen. Skillnaderna inom landet är markanta då 90 procent av kvinnorna och 63 procent av männen på landsbygden är analfabeter.

15. Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard

Afghanistan är ett av världens minst utvecklade länder, landet återfinns på plats 175 av 187 i UNDP:s Human Development Index 2013. Fattigdomen är utbredd med 36 procent av befolkningen under fattigdomsstrecket, och landet befinner sig i en utdragen humanitär kris som är en följd av den långvariga konflikten och återkommande naturkatastrofer – i synnerhet torka.

Enligt FN:s organ för humanitär samordning, OCHA, förvärrades den humanitära situationen under 2013. Omkring en fjärdedel av befolkningen – åtta miljoner människor – är utan säker livsmedelsförsörjning, varav omkring två miljoner hade en synnerligen osäker tillgång till livsmedel. WHO och FN:s barnfond, UNICEF, uppskattade 2010 att endast omkring 50 procent av befolkningen hade tillgång till tjänligt dricksvatten och att 37 procent till någon form av toalett, med stora skillnader mellan stad och landsbygd. OCHA uppskattar att de politiska, ekonomiska och säkerhetsmässiga förändringarna under 2014 kommer att inverka menligt på den humanitära situationen framöver.

SÄRSKILDA KOMMENTARER AVSEENDE GRUPPER SOM OFTA RISKERAR DISKRIMINERING RÖRANDE DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA

16. Kvinnors åtnjutande av mänskliga rättigheter

Alla medborgare, män och kvinnor, har enligt konstitutionen samma rättigheter och skyldigheter, och all form av diskriminering är förbjuden. Trots detta utsätts kvinnor för en omfattande diskriminering. Afghanistan rankades

på plats 175 av 186 länder i FN:s index över ojämlikhet, *Gender Inequality Index*, GDI, för 2013.

Kvinnor är generellt i mycket låg grad yrkesverksamma utanför hemmet och analfabetismen är utbredd. Det finns också allvarliga problem med våld mot kvinnor i landet, inklusive s.k. hedersmord. Enligt en studie genomförd 2008 av organisationen *Global Rights* så hade 85 procent av alla tillfrågade kvinnor utsatts för någon form av fysiskt, sexuellt eller psykiskt våld eller tvångsäktenskap.

Lagen om våld mot kvinnor, *Elimination of Violence Against Women*, EVAW, som antogs genom ett presidentdekret 2009, var ett stort framsteg, och innebar att 22 olika former av våld mot kvinnor eller skadliga sedvänjor blev förbjudna i lag. Implementeringen av lagen har emellertid varit en utmaning och kunskapen om lagen är låg. Ett försök att få parlamentet att bekräfta lagen under 2013 vållade häftig debatt och frågan bordlades.

Den oberoende MR-kommissionen AIHRC registrerade 4 154 incidenter av våld mot kvinnor bara under en sexmånadersperiod under 2013. Det finns dock ett stort mörkertal. En annan undersökning av AIHRC pekar på problemet med strafffrihet och att endast omkring 18 procent av de registrerade fallen av våld mot kvinnor togs upp av rättsväsendet. Det finns även lagar som är diskriminerande mot kvinnor, som exempelvis familjerättslagstiftningen för landets shiitiska minoritet. Det förekommer att kvinnliga brottsoffer själva anhålls och åtalas när de försöker anmäla brott, inte minst sexualbrott. De fall som avgörs i det informella rättssystemet, vilket bygger på en blandning av lokala sedvanor, stamrättsskipning och sharialagstiftning, missgynnar kvinnor.

Den afghanska brottsbalken stipulerar långa fängelsestraff för otrohet och sexuella relationer utanför äktenskapet, så kallad *zina*. Våldtäkt inom äktenskapet är inte olagligt. Det förekommer att kvinnor som rymmer från exempelvis våld i hemmet eller ett tvångsäktenskap åtalas eller frihetsberövas för uppsåt att begå *zina* enligt uppgifter från UNAMA.

17. Barnets rättigheter

Afghanistan tillträdde konventionen om barnets rättigheter 1994 och lämnade in sin första rapport till FN:s barnrättskommitté 2009. Kommitténs primära rekommendation från behandlingen 2011 gällde behovet av lagstiftning som skulle garantera barns rättigheter och tydligt definiera statens skyldigheter på området.

Det finns stora utmaningar vad gäller förverkligandet av barnens rättigheter. Konflikten i landet försvårar ytterligare situationen vad gäller barns tillgång till utbildning, hälsa och en trygg levnadsmiljö. Barn till internflyktingar och gatubarn, av vilka det uppskattningsvis finns omkring 60 000 endast i Kabul, är

i detta avseende särskilt sårbara. De är också mer utsatta för rekrytering till konflikten, undernäring, barnarbete och sexuella övergrepp.

Enligt UNAMA föll 1694 barn offer för konflikten under 2013, varav 543 dödades och 1149 skadades, vilket motsvarar en kraftig ökning jämfört med samma period 2012. UNAMA dokumenterade under första halvåret 2013 40 incidenter eller direkta attacker som påverkade skolor eller utbildningspersonal, vilket representerade en ökning med 18 procent från 2012. Huvuddelen av dessa attacker tillskrivs regeringsfientliga grupper.

Enligt uppgifter från UNAMA rekryteras barn till konflikten, oftast för att plantera sprängmedel, genomföra attentat eller utföra bevakningsuppgifter. Det finns ett stort mörkertal. Barn arbetar också för de afghanska säkerhetsstyrkorna som bland annat kockar, städare eller budbärare, vilket kan försätta dem i fara.

FN:s särskilda sändebud för barn i väpnade konflikter rapporterade att ett okänt antal barn frihetsberövats av polisen och säkerhetstjänsten. UNAMA har lyckats intervjua 105 barn som frihetsberövats av säkerhetsstyrkorna, och fann trovärdiga bevis för att 80 av dessa utsatts för tortyr eller omänsklig behandling. Flickor på ungdomsvårdsanstalter är ofta placerade där för så kallade moralbrott, som att ha rymt hemifrån efter ett tvångsäktenskap, eller som en följd av anklagelser om sex utanför äktenskapet, även om det skett genom våldtäkt.

Den lagstadgade åldern för giftermål för kvinnor i Afghanistan är 16 år. Barnäktenskap är trots det ett stort problem, och UNICEF uppskattar att 15 procent av alla flickor ingått äktenskap före 15 års ålder och 40 procent före 18 års ålder. Kvinnor och flickor används som bytesvara, så kallad *ba'ad*, mellan stammar och familjer för att lösa en konflikt eller skipa rättvisa efter ett brott.

Afghanistan ratificerade ILO:s konventioner mot barnarbete (nr 138 och 182) år 2010, och den lagstadgade minimiåldern för arbete är 15 år, men tillämpningen är svag. Det uppskattas av FN:s barnfond, UNICEF, att omkring 25 procent av alla barn – pojkar och flickor – arbetar i någon form. Det förekommer barnarbete i de mest utsatta sektorerna som mattvävning, tegeltillverkning och gruvnäring.

AIHRC menar att företeelsen om s.k. *bacha bazi* (ung. dansande pojkar), som talibanerna förbjöd under sin tid vid makten, har ökat och spritt sig i landet under de senaste åren. Det handlar ofta om fattiga pojkar som säljs och utnyttjas sexuellt, och betraktas som statussymboler.

18. Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Afghanistan rymmer en språklig och etnisk mångfald. Den största gruppen är pashtuner, följda av tadjiker, uzbeker och hazarer men även turkmener, balucher, pashaier, nuristanier, balucher, aimaker, araber, kirgizer, qizilbasher, gujurer, brahwiier, och andra omnämns i konstitutionen. Pashto, dari, uzbekiska, turkmenska, pachai, baluchiska och pameriska är enligt konstitutionen landets officiella språk. Pashtu och dari är huvudspråken. Det finns inget särskilt skydd för personer som tillhör etniska minoriteter i konstitutionen.

Diskriminering av etniska minoriteter förekommer, men ter sig olika utifrån lokala omständigheter runt om i landet. Den är inte sanktionerad av staten. Hazarer bedöms vara särskilt utsatta för diskriminering.

Hinduer och sikher delade tidigare på en reserverad plats i parlamentets underhus. Den togs emellertid bort i samband med att den nya vallagen antogs under 2013. President Karzais försök att återinrätta platsen har avfärdats av parlamentet.

19. Diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet

Homosexualitet är omgärdad av både tabu och stigma, på grund av de rådande traditionella och islamiska värderingarna avseende könsroller och sexuellt beteende. Homo-, bi- och transsexuella personer tvingas dölja sin sexuella läggning. Den allmänna medvetandenivån om sexuell orientering och könstillhörighet är också mycket låg, och vid de få tillfällen frågan diskuteras förknippas homosexualitet ofta med prostitution, sexuellt utnyttjande eller pedofili.

I enlighet med den afghanska brottsbalken från 1976 ska äktenskapsbrott och så kallad *pederasti* – en term som i detta sammanhang innefattar sexuellt umgänge mellan två vuxna av samma kön – bestraffas med långa fängelsestraff. Det är också möjligt att döma någon för homosexuella handlingar i enlighet med sharialagstiftning, vilket då även kan inbegripa dödstraff. Det finns dock inga kända fall av utdömda dödsstraff för homosexualitet sedan talibanregimen.

Det finns inget rättsligt skydd mot diskriminering på grund av sexuell läggning och det förekommer ingen öppen aktivism för hbt-personers rättigheter. Afghansk lag förbjuder politiska partier, intressegrupper och andra sammanslutningar som förespråkar sådant som anses gå emot islamska trossatser.

20. Flyktingars rättigheter

En fjärdedel av landets befolkning, mer än 5,7 miljoner människor, som tidigare varit flyktingar har frivilligt återvänt till Afghanistan sedan 2002. En betydande del av dessa har dock enligt UNHCR inte integrerats till fullo, i avsaknad av socioekonomiska möjligheter, och behöver fortsatt stöd. Antalet återvändande under 2013 (till och med september) var 40 000. Det representerade en minskning med cirka 40 procent jämfört med föregående år, vilket sannolikt speglar en osäkerhet inför 2014.

Konflikten genererar också ett växande antal internflyktingar: under perioden januari till september 2013 tvingades omkring 113 000 afghaner på flykt. Det totala antalet internflyktingar uppgår till omkring 620 000, och UNHCR bedömer att antalet troligtvis kommer att öka under 2014.

21. Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Det finns ett stort antal personer med funktionsnedsättningar i Afghanistan, bland annat som en följd av konflikten och den utbredda förekomsten av bland annat minor och kvarlämnad ammunition. Nya offer skördas varje dag. En nationell undersökning från 2006 pekade på att tre procent av befolkningen, omkring 800 000 personer, hade en funktionsnedsättning.

Enligt konstitutionen ska staten bistå och säkerställa ett aktivt deltagande i samhället för personer med funktionshinder, i enlighet med rådande lagar. Det finns en nationell handlingsplan och under 2013 antogs en lag om funktionshindrade personers rättigheter och privilegier. De afghanska myndigheternas implementering av lagar och rättigheter är bristfällig, vilket innebär att personer med funktionsnedsättning i stor utsträckning tvingas förlita sig på sig själva eller sin familj.

Det finns förhållandevis stor tolerans och förståelse för funktionsnedsättningar i det afghanska samhället, men det finns stora utmaningar vad gäller tillgång till hjälpmedel, rörelsefrihet och tillgänglighet och möjlighet till arbete och skolgång. Det finns flera organisationer som verkar för att tillvarata funktionshindrades rättigheter.

ÖVRIGT

22. Frivilligorganisationers arbete för mänskliga rättigheter

Det civila samhället i Afghanistan har utvecklats under åren och har fått mer inflytande, men det är fortfarande svagt och relativt splittrat. Ett antal lagar reglerar hur enskilda organisationer får verka i Afghanistan. De organisationer som är verksamma i städerna har ofta mer kapacitet tack vare större tillgång till

utbildade personer och till finansiering. AIHRC har uppgett att de endast kunnat bedriva verksamhet i omkring 56 procent av de områden som täcks genom regionala kontor under 2012 och 2013 på grund av en försämrad säkerhetssituation.

AIHRC:s oberoende och effektivitet har ifrågasatts, bland annat av det civila samhället, *Human Rights Watch* och FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter, OHCHR. Orsaken är tillsättningen på tvivelaktiga grunder av tre nya ledamöter. Det finns en risk att AIHRC förlorar sin internationella A-status, och därmed legitimitet och politisk tyngd, efter den granskning som den internationella koordinationskommittén för nationella MR-institutioner genomförde i november 2013.

23. Internationella och svenska insatser på området mänskliga rättigheter

UNAMA har ett mandat från säkerhetsrådet att bland annat övervaka och främja mänskliga rättigheter i Afghanistan. Arbetet är inriktat på fyra områden: skydd av civila; rättvisa och kampen mot straffrihet; förhindra våld mot kvinnor och öka kvinnors möjligheter att åtnjuta mänskliga rättigheter; samt kriminalvård. Detta arbete sker i samarbete med kontoret för FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter, OHCHR, som har närvaro i landet.

Tokyoramverket från juli 2012 utgör plattformen för reformer och utvecklingssamarbete i Afghanistan. Ramverket bygger på ömsesidiga åtaganden mellan givarsamfundet och den afghanska regeringen och innefattar bland annat afghanska åtaganden inom ramen för arbetet med mänskliga rättigheter. Löpande översyn sker i samråd mellan de två parterna i Kabul samt vid högnivåkonferenser för uppföljning. Av det svenska biståndet till Afghanistan kanaliseras genom stöd till mekanismer som indirekt fördelar dessa medel till den afghanska staten. Detta förfarande syftar till att utveckla den afghanska statens kapacitet inom sina verksamhetsområden. Den av Världsbanken administrerade nationella fonden för återuppbyggnad, *Afghanistan Reconstruction Trust Fund* är ett exempel. ARTF är ett centralt instrument för statsbyggnad i Afghanistan och som i dag finansierar en betydande del av den afghanska statens civila kostnader.

I det svenska biståndet till Afghanistan har de mänskliga rättigheterna en framträdande roll, med särskilt fokus på att förbättra situationen för flickor och kvinnor. Sverige stödjer bland annat det civila samhället, insatser för förbättrad mödra- och barnhälsovård samt sexuell och reproduktiv hälsa, motverkan av våld mot kvinnor, tillhandahållande av rättshjälp, samt ökad tillgång till och kvalitet på utbildning. Sedan 1983 finns den enskilda organisationen Svenska Afghanistankommittén på plats i landet, som bland annat arbetar med utbildning och verksamhet inom hälsosektorn.

EU är en av de främsta bidragsgivarna till Afghanistan. Utöver det humanitära biståndet, fokuserar EU:s bistånd till stor del på landsbygdsutveckling, den sociala sektorn samt samhällsstyrning och rättsstatens principer. EU:s insatser för

främjandet av mänskliga rättigheter i Afghanistan inriktar sig främst på givarsamordning, kvinnors och barns rättigheter samt mediefrihet.

EU:s polisinsats, EUPOL, har i uppdrag att stödja inrikesministeriets avdelning för jämställdhet och mänskliga rättigheter i arbetet med att sätta upp rapporterings- och övervakningssystem för brott mot mänskliga rättigheter, utreda brott mot mänskliga rättigheter inom polisen, genomföra utbildningar om mänskliga rättigheter, stödja rekrytering av kvinnor inom polisen samt skapa ett forum där afghanska civila samhället och polisen kan mötas.